

La problemàtica dels residus a la Regió Metropolitana de Barcelona

Estudi a través de la realitat del Vallès Occidental

Document de retorn

Octubre-Desembre 2020

Treball elaborat per:

Sigrid Muñiz San Martín (CST)

Amb el suport de:

Llorenç Planagumà (CST), Àlex Casademunt (CST), Nel·la Saborit (PEMB) i Irene Navarro (PEMB).

En el marc de col·laboració entre el Centre per a la Sostenibilitat Territorial (CST) i el Pla Estratègic Metropolità (PEMB). *“Acció conjunta d’identificació, debat i recollida de propostes sobre conflictes territorials metropolitans. Dins del Procés Barcelona Demà. Compromís Metropolità 2030”.*

La problemàtica dels residus a la Regió Metropolitana de Barcelona. Estudi a través de la realitat del Vallès Occidental.

INTRODUCCIÓ

El nou paradigma de gestió de residus, ja no aposta per fórmules de “final de canonada” sinó que es fixa en tot el cicle de producció i consum dels productes i busca augmentar l’eficiència en l’ús de recursos. Es tracta d’un canvi cultural que aposta per l’economia circular, és a dir, que té la voluntat de tancar cicles d’energia i materials, i que genera el mínim d’externalitats possibles. Des d’aquesta nova perspectiva, es pretén reduir la generació de residus actuals i recuperar i valoritzar les deixalles per convertir-les en materials novament assimilables per les estructures productives.

Catalunya està experimentant progressivament aquest canvi d’enfocament, tal com s’evidencia en els instruments de planificació aprovats (PRECAT20 i PINFRECAT20) i en l’avantprojecte de Llei de prevenció i gestió dels residus i d’ús eficient dels recursos a Catalunya. I en totes aquelles iniciatives públiques i privades que s’estan impulsant en aquest sentit.

No obstant, encara ens trobem en una situació de transició en la que conviuen els reptes passats i futurs. Podem dir que s’ha avançat en la recuperació de residus (que està entorn a un 45%), però, la generació de residus segueix creixent. Segons dades de l’Agència de Residus de Catalunya (ARC), la societat catalana va generar uns 12 milions de tones d’escombraries (municipals, industrials i de la construcció) durant 2018; una xifra lleugerament superior a la de l’any anterior. Així que segueix havent un volum prou gran de rebuig, del qual no tot es tracta abans de la seva disposició final.

Ens toca, doncs, treballar en diferents fronts. D’una banda, impulsar noves pràctiques, nous models productius, nous hàbits i noves mirades cap a la gestió dels residus. I de l’altra banda, lidiar amb l’arribada continua de residus, amb els dilemes d’on encabir la fracció resta i amb els problemes heretats de la gestió que tradicionalment s’ha fet de les escombraries (abocadors clausurats, contaminació de sòls, productes d’un sol ús, impactes territorials...).

OBJECTIUS

Com a objectius generals ens proposem:

- 1) Detectar els reptes principals que té la gestió de residus actual, i els conflictes i els debats que hi estan associats.
- 2) Conèixer amb més profunditat l’impacte territorial del sistema de gestió de residus actual i el que succeeix en el Vallès Occidental.
- 3) Identificar els actors socials més actius en la gestió de la problemàtica dels residus i recollir algunes de les seves propostes/visions.

METODOLOGIA

Plantejament metodològic

Per tal de conèixer amb més concreció amb quins reptes ens enfrontem en la situació actual s'opta per analitzar la problemàtica en una sola comarca de la RMB. En aquest cas, el Vallès Occidental. Igualment, donat l'enorme abast del tema (quant a diversitat de tipus de residus i la gran especificitat en el seu tractament, l'elevada quantitat d'actors implicats, la complexitat normativa i de processos...), l'àmbit d'estudi s'ha focalitzat en els residus urbans/municipals.

En qualsevol cas, es manté la visió global de la RMB (i de Catalunya) per a qüestions més generalistes i per a aspectes que són comuns a tot el context català.

Mètodes de recerca

- Recerca documental i webgrafia: Es revisen documents oficials, estudis/informes diversos i informació de la xarxa per tal de contextualitzar la problemàtica, fer un anàlisi previ i identificar els actors clau a entrevistar.
- Entrevistes: A partir del coneixement anterior i la consulta a persones de la xarxa de contactes del CST, es selecciona una sèrie de persones amb les que poder dialogar i preguntar diferents aspectes relacionats amb la problemàtica dels residus. Un cop contactades i confirmades, s'elabora un guió d'entrevista i, en el cas, de l'entrevista grupal es preparen diferents tècniques de dinamització que ajuden a la generació i recollida d'informació. Finalment, es processa i s'analitza tot el material recollit.

Les entrevistes realitzades han estat:

Persona	Descripció	Data reunió
Betlem Cañizar Bel	Regidora de l'Alternativa d'Unitat Popular (AUP) de Rubí	27-10-2020
Jordi Simó Boladeres	Ambientòleg i membre de l'entitat Rubí d'Arrel i de l'AUP	27-10-2020
Mireia Gascón Merlos	Epidemiòloga ambiental i membre de l'entitat Rubí d'Arrel i de l'AUP	27-10-2020
Victor Mitjans Sanz	Responsable de programes i estudis de la Direcció de Serveis de Prevenció i Gestió de Residus de l'AMB	30-10-2020
Josep Moner Tomàs	Secretari del Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius (CEPA-EdC)	31-10-2020
Concha Zorrilla Diez	Directora Tècnica del Consorci de Residus del Vallès Occidental	18-10-2020
Albert Planell Saurí	Gerent del Consorci de Residus del Vallès Occidental	18-10-2020

RESULTATS: CONFLICTES

A continuació es fa un resum dels principals conflictes ambientals-territorials¹ que s'han detectat en el Vallès Occidental en relació als residus. Només es fa una petita descripció amb el

¹ Entenem com a conflicte ambiental-territorial totes aquelles disputes socials de caràcter públic, en les que existeix una component ambiental i territorial central. Són conflictes multipart, que transcendeixen lo individual i involucren accions col·lectives, i tenen a veure amb intervencions que promouen o permeten les administracions (Muñiz, S. (2012): "Conflictividad ambiental y territorial: un área de

context, parts implicades i cronologia general dels fets. El cas de l'abocador de Can Balasc a Rubí, en tant que ha estat el més investigat, s'empra posteriorment per exemplificar alguns dels reptes identificats i obrir una finestra de realitat als conceptes més genèrics.

Com es pot veure en la taula, els conflictes detectats en relació a la gestió dels residus tenen a veure, en primera instància, amb les incineradores i els abocadors. Són els que generen més mobilització i reivindicació ciutadana a nivell local (veïnal). Advertir, no obstant, que a Catalunya n'hi ha molts més (i no sempre prou coneguts) que tenen a veure amb altres qüestions (compostatge industrial, macroplantes de compostatge orgànic, ecoparcs, granges de purins, etc.).

CONFLICTE	Descripció general	Cronologia	Fonts d'informació
entorn als ABOCADORS			
Abocador de Coll Cardús a Vacarisses i construcció del Centre de Tractament de Rebuig del Vallès Occidental	El Consell Comarcal del Vallès Occidental fa públic, l'any 2004, un informe encarregat a l'Institut Cerdà que dóna vida útil a l'abocador de Coll Cardús fins a finals de 2005. L'abocador de Coll Cardús es decideix tancar una vegada entri en funcionament el CTR al costat del mateix abocador. La Plataforma Cap Abocador a Vacarisses està en contra del CTR i la restauració amb bales inertitzades de rebuig. Quan el CTR comença a funcionar al 2010, l'abocador encara està viu perquè les cotes han baixat i queden zones per omplir. Hi ha queixes perquè es posposa la seva clausura diverses vegades i per les pudors (Associació Prou Pudors de Coll Cardús). L'abocador funciona fins el 2016 . Però, aquest 2020 s'ha tornat a reobrir per un període de 4 anys.	2005-2011 2020	http://territori.scot.cat/ https://www.elpuntavui.cat/territori/article/11-mediambient/483673-neix-una-plataforma-a-vacarisses-per-la-pudor-de-labocador-de-coll-cardus.html
Conflicte per la possible ubicació d'un abocador a Rellinars	Es crea l'Associació per la defensa del Meandre, el Ginebral i Vallhonestà, davant la proposta d'aquesta ubicació com a substitut a l'abocador de Coll Cardús. En contraposició es demana la creació del Corredor Natural del Meandre.	2004	http://www.elbreny.com/noabocador/manifest.htm
Restauració de l'argilera Elena a Cerdanyola del Vallès amb bales de l'Ecoparc de Montcada i Reixac	Ecologistes de Catalunya, Vallès Net i la Plataforma Cívica per a la Reducció de Residus denuncien l'abocador, el sistema de bales i el model dels ecoparcs. Al 2009 la Plataforma Cerdanyola sense Abocadors fa una denúncia pel mal estat de les teles d'aïllament de gasos i lixiviat. Al 2010 el gestor demana augmentar el nombre de tones rebudes i augmenten les pudors. Al 2013 s'encarreguen (per part del Parc Alba) estudis per detectar la fuga de biogàs fora del recinte de l'abocador, que es confirma al 2015. Al 2016 s'acordona la zona per recomanació de la Direcció de Serveis de Prevenció i Gestió de Residus de l'AMB. La sortida de biogàs es creu que és per fallades a les làmines de PEAD. L'Ajuntament de Cerdanyola reconeix que està donant problemes regularment i la seva gestió no està responent al que es va assegurar en el seu	2007-2017 2020	http://territori.scot.cat/ https://www.independentbarbera.cat/lajuntament-de-cerdanyola-restringeix-lacces-a-labocador-elena-per-fuites-de-biogas/ https://bellaterra.cat/tag/abocador-elena/

investigación en construcción. Aproximaciones al caso catalán". Documents d'Anàlisi Geogràfica 2012, vol. 58/3 481-496).

	moment. Els veïns es queixen per la lentitud a l'hora de posar-hi remei. Al 2020 s'aprova una planta de tractament del biogàs.		
Abocador clausurat de Can Planas a Cerdanyola del Vallès	Sòls contaminats i Pla Urbanístic del Centre Direccional a Cerdanyola. Hi estan ficats la Plataforma Cerdanyola sense Abocadors. Comença la polèmica cap a finals dels anys 1990s, s'intensifica al 2004-2005 i segueix fins l'actualitat. La Plataforma Refem el Direccional, segueix reclamant la descontaminació total (al 2019 presenten al·legacions al PDU del Centre direccional i al Projecte ambiental de remediació de Can Planas).	2000-2020	https://cerdanyolasenseabocadors.wordpress.com/
Argilera d'Almar a Can Fatjó dels Aurons a Cerdanyola del Vallès (tot i que també està tocant a Sant Cugat i Bellaterra)	Es crea una plataforma contra l'abocador de Can Fatjó i l'EMB de Bellaterra denuncia als ajuntaments de Cerdanyola i la Generalitat de Catalunya. La Plataforma i la Federació de Veïns de Sant Cugat porten el cas a l'Oficina Antifrau de Catalunya per il·legalitats. L'any 2011 es denuncia que la construcció de l'abocador és incompatible amb la qualificació urbanística dels terrenys de Can Fatjó i això permet aturar el procediment administratiu per construir l'abocador. Un cop finalitzada l'extracció de terres, l'empresa Puigfel té l'obligació de restaurar el forat amb terres netes. A dia d'avui se segueixen detectant moviments de camions a Can Fatjó dels Aurons, però es desconeix quin n'és l'objectiu, atès que la restauració no ha avançat. El 2020 Can Fatjó dels Aurons continua sent un motiu de preocupació per als veïns de Bellaterra i Sant Cugat.	2011-2020	http://www.abocadorcanfatjo.cat/hemeroteca.html https://bellaterra.cat/2020/03/31/covid-19-el-clot-de-can-fatjo-dels-aurons-es-va-omplint-de-terres-netes/
Abocador de Can Carreras a Rubí	Després d'anys d'investigacions i estudis dels mateixos veïns, i dels recursos presentats per l'Ajuntament de Rubí, el 2019 el TSJC declara nul·les les tres autoritzacions d'ampliació dels codis de residus i de volum que va sol·licitar l'empresa Grupo FSM Vertispania SL. Això comporta la inexistència d'aquesta autorització des del 2012 i fixa l'obligació de retornar la instal·lació a l'estat anterior a les autoritzacions de les modificacions. De fet, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ja havia donat un toc d'atenció a Espanya per l'existència d'abocadors que incomplien la Directiva comunitària de residus, entre els quals hi havia el de Can Carreras. Un abocador que també està a prop d'un centre educatiu i pertany al mateix grup empresarial que vol obrir un de nou a Can Balasc.	Des de 1994 2012-2019	https://www.totrubicat/actualitat/societat/sentencies-declarem-ulla-ampliacio-abocador-can-carreras_2074164102.html
Rebliment de l'extracció d'argiles de Can Balasc a Rubí	És un conflicte que ve de lluny (en paral·lel gairebé amb el de Can Carreras), però, que ha revifat darrerament. El mes de maig de 2019 l'empresa TMA Grupo Sánchez presenta un projecte d'actuació específica (PAE) en sòl no urbanitzable per obrir l'abocador de Can Balasc. El consistori li denega perquè no reuneix els requisits per la seva aprovació. I al octubre del mateix any, el torna a presentar. Presenten al·legacions l'Ajuntament de Sant Cugat, la Plataforma Rubí sense Abocadors... En el nou projecte s'amplia el projecte de 1994, allargant el nombre d'anys per abocar residus, ampliant el tipus de residus que es pot abocar (abans eren inerts) i afegint una parcel·la de 70.000 m2. Al Febrer de 2020 aconseguix	Des de 1994 2019-2020	https://www.totsantcugat.cat/actualitat/medi-ambient/preocupacio-veinal-per-la-probable-obertura-d-un-abocador-a-can-balasch_1934023102.html Comunicació personal

	l'autorització ambiental provisional per abocar tot tipus de residus (municipals, de la indústria alimentària, química, sanitària...), però, no perillosos (dipòsit classe II) i capacitat de 1 milió de m3, tot i que la capacitat realment disponible del forat és el triple. L'abocador es troba a menys de 800 metres d'una escola pública i de dues urbanitzacions. Al juny de 2020, l'Ajuntament de Rubí ha denegat el projecte d'actuacions específiques (PAE) presentat pels promotors, perquè no s'ha presentat l'estudi d'impacte ambiental que havia demanat. Però, la Generalitat acaba de donar permís a l'empresa obrir l'abocador en les condicions que demanava.		(2020).
entorn a les INCINERADORES/CIMENTERES			
Contra la incineració en la cimentera Lafarge de Montcada i Reixac	El conflicte comença al 2007-2008 quan la Ponència d'Avaluació Ambiental li dona permís a l'empresa Lafarge a cremar llots de depuradora com a material de combustible. Es crea la Plataforma antiincineració "Aire Net" de Montcada i Reixac (tot i que el moviment antiincineració ja existia als 1990s contra la incineradora de RSU de la Ferreria, tancada al 2004). Es fan manifestacions de veïns comerciants, i amb el suport explícit de totes les formacions polítiques del consistori. L'empresa cimentera assegura que la valorització de residus no perjudica. Al 2009 es presenta al Congrés una proposició no de llei instant el govern a exercir un major control sobre la valorització de residus a les cimenteres per evitar que es cremin residus que puguin afectar el medi ambient i la salut de les persones. Al 2014 AV Can Sant Joan denuncia l'empresa Lafarge al TSJC. Al 2015 es crea la Coordinadora Catalana Contra la Incineració de Residus i fa un manifest. El conflicte segueix actiu i les protestes es canalitzen a través de la Plataforma Residu Zero.	1990s-2004 2008-2020	http://mirairenet.blogspot.com/ https://www.vilaweb.cat/www/elpunt/noticia?p_idcmp=2721562 La Veu, 15/02/2009, p.7.
Proposta de planta de termòlisis a Rubí	Abans de la proposta de l'abocador de Can Balasc es va proposar fer la planta de termòlisis (incineració) que es va aturar al 1999 abans de les eleccions municipals per pressió popular i perquè no saltés la candidatura ICV. La coordinadora ciutadana va liderar les protestes en contra i es va fer una campanya potent, exposicions, xerrades... i en paral·lel es va donar l'alternativa d'adoptar el model Residu Mínim (que va acabar adoptant l'Ajuntament cap als anys 2000).	1999	Com. Pers.
entorn a ECOPARCS/COMPOSTATGE			
Queixes de Ripollet a les males olors de l'Ecoparc-2 (Montcada i Reixac)	Després d'un any i mig de funcionament, al 2005 es produeix el primer episodi de pudors. I es comencen a buscar les possibles fonts. I es demana una auditoria a la planta per part de l'Ajuntament i degut a les queixes de la Plataforma Vallès Net. I l'Ajuntament de Montcada diu que no ha rebut cap queixa. Aquesta situació s'allarga fins que un estudi de la UPC (encarregat per l'Ajuntament de Ripollet) ho confirma. Es constata que una part important de les molèsties es deuen a "defectes de construcció de la coberta d'una de les naus de l'Ecoparc-2". I al 2017 l'AMB inverteix 1,3 milions d'euros per reduir les emissions de		https://ripollet.cat/asp/contenut.asp?id=5346 https://www.lavanguardia.com/local/sabadell/20160425/401346831730/un-estudi-indica-que-l-ecoparc-2-es-una-de-les-fonts-d-

	l'Ecoparc-2. Es queixen que han tardat més de 10 anys a posar-hi solució.		olors-que-se-sent-amb-mes-intensitat-i-frequncia-a-ripollet.html
Queixes de Mira-sol per les males olors de la planta de compostatge de Can Calopa (Sant Cugat)	Al 2004 l'Associació de Veïns Sant Joan de Mirasol comencen a queixar-se de males olors. Al 2007 un estudi encarregat per l'Ajuntament de Sant Cugat confirma que, en la seva majoria, prové de Can Calopa. Una planta que gestiona TMA. Es decideix que només treballi al 10% del seu rendiment per evitar l'emissió de males olors i es reconeix que hi ha problemes de disseny.	2004-2007	https://www.cugat.cat/noticies/societat/29565/ve%EFns-de-mira-sol-asseguren-que-un-estudi-municipal-confirma-les-males-olors-de-can-calopa

RESULTATS: ACTORS IMPLICATS EN LA PREVENCIÓ I GESTIÓ DELS RESIDUS

ACTORS		
Tipus		Descripció/ Actors concrets per al Vallès Occidental
Administració pública	Policy	Autònoma: Agència de Residus de Catalunya (ARC) Metropolitana-Comarcal: Consorci per a la Gestió de Residus del Vallès Occidental, Serveis de Prevenció i Gestió de Residus de l'AMB. Local: Ajuntaments
Productors de residus	Economy	Activitats econòmiques que posen productes al mercat i generen residus en el procés productiu o un cop el seu producte és consumit.
Gestors de residus	Economy	Empreses públiques i/o privades que gestionen els residus de tercers. Al Vallès Occidental hi ha uns 174 gestors de residus (sdr.arc.cat). Relacionats amb la deposició (2 a Rubí, 1 a Castellar), a la valorització energètica (1 Montcada, 1 Castellbisbal), un CTR (Vacarisses) i un ecoparc (Montcada).
Transportistes de residus	Economy	Al Vallès Occidental hi ha uns 684 (sdr.arc.cat).
Entitats socials, associacions de veïns, ONGs, Plataformes ciutadanes	Citizenship	Plataforma Residu Zero Plataforma abocador Can Fatjó (Cerdanyola) Plataforma Antiincineració de Montcada i Reixac Agrupació de veïns de Can Sant Joan a Montcada Plataforma Can Carreras-Can Balasch (Rubí) Plataforma Rubí sense abocadors Plataforma Vallés Net (Ripollet) Associació Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius-Ecològistes de Catalunya (CEPA-EdC). Associació per la Defensa i l'Estudi de la Natura (ADENC-EdC) Associació de Municipis catalans per la Recollida Selectiva Porta a Porta
Centres de recerca públics i privats	Science	Empreses d'anàlisi i investigació (CAPS, Rezero...) Universitats: ICTA-UAB, UPC, etc.

RESULTATS: ASPECTES CLAU A TENIR EN COMPTE

La situació actual i la tendència futura

El discurs de l'Economia Circular i el Residu Zero és defensat i acceptat àmpliament pels diferents sectors de la societat. Es reconeix que és el futur cap a on hem de tendir i allò desitjat. En tot cas, també es reconeix que mentre no canviï el model actual de generació i gestió de residus, seguiran arribant residus que caldrà col·locar en algun lloc. Sense anar més lluny, el Consorci per a la Gestió dels residus del Vallès Occidental rep, actualment, unes 155.000 tones a l'any de resta (Com.pers).

En aquest sentit, s'evidencia l'existència d'un problema pràctic de primera magnitud – l'existència de deixalles- i d'un problema estratègic –com caminar cap a aquest nou paradigma. Des d'aquesta doble vocació s'alerta sobre:

- *La inèrcia d'un sistema de producció i consum que posa molta brossa en circulació.* La potència del model consumista occidental que va més enllà del context català i que deixa molts factors fora del control regional/local.
- *Una determinada conceptualització i estructuració del sistema de gestió dels residus que condiciona les decisions futures.* El disseny pel qual s'ha optat a Catalunya amb la construcció de grans plantes de tractament de residus, la creació de consorcis comarcals per al seu control administratiu i la concessió de la gestió a empreses privades, estableix un determinat escenari de gestió que determina les propostes futures de millora.
- *Resistència a canviar certs hàbits, processos o condicions actuals.* Les persones o organitzacions que es senten satisfetes amb el funcionament actual de la gestió de residus no volen o no creuen en la necessitat d'introduir canvis. Igualment, hi ha forces contràries al canvi que, precisament, es beneficien d'alimentar aquesta resistència (per exemple, per treure'n rèdit polític). Alhora, tenim una cultura de consum que està tan instaurada en el nostre estil de vida i sistema econòmic que no tothom està disposat a modificar-la.

Algunes de les propostes per revertir la influència d'aquests aspectes tenen a veure amb:

- *La responsabilitat ampliada del productor i una certa regulació de la producció.* Per tal d'incidir en el tipus de productes que es posen al mercat, perquè siguin menys tòxics, més fàcils de reciclar, que es puguin retornar, etc. es demana alguna mena de regulació per part de l'Administració que provoqui la internalització d'aquestes qüestions en el disseny del producte. Per a fer-ho, es proposa fer un paquet legislatiu que no només parli de residus, sinó que també analitzi la incidència que té en el comerç, en la producció industrial... Una regulació que es considera no només beneficiosa per reduir la problemàtica dels residus, sinó també per estimular una producció eficient d'energia i recursos, fonamental pel futur de l'economia europea.
- *Establir un marc legal i administratiu que ajudi a garantir l'equitat en la gestió actual dels residus i que faci possible el canvi de paradigma.* La Generalitat està elaborant la nova Llei de prevenció i gestió de residus i d'ús eficient dels recursos de Catalunya que

ha d'establir les bases per al desenvolupament d'aquest nou paradigma. De fet, des de diferents sectors locals i socials es demana un context legislatiu i polític que: 1) permeti prendre decisions justes² en relació a la gestió del rebuig i 2) que ajudi als actors amb menys capacitat d'incidència (ajuntaments, ciutadania...) a implementar mesures innovadores de prevenció de residus.

- *Aconseguir que els residus es vegin com a qüestions comunitàries amb instal·lacions més distribuïdes.* Des d'alguns sectors es considera que per millorar la conscienciació social i la implicació ciutadana calen instal·lacions més properes al ciutadà, que li facilitin el coneixement d'on van i què els succeeix als seus residus. El fet que siguin més descentralitzades i petites, segurament les faci menys viables econòmicament, però, es creu que millora el seu control, traçabilitat, corresponsabilització...³

Rubí, entre el rebuig i la voluntat de canvi

Rubí fa molts anys que es defensa contra la creació de nous abocadors; una situació que ha generat resignació ("ja no ens ve d'aquí"), fatalisme ("Rubí sempre ens posen la merda") i saturació. I la sensació que mai podran estar tranquils que no se'n obriran més: per més sentències judicials, aprovacions de plans municipals o documents de planificació autonòmica que ho avalin. Un procés per evitar les externalitats del model vigent que els segueix consumint temps, recursos, interès...

Són conscients que és un problema global, però, veuen que Rubí n'està patint les conseqüències de manera més directa. Creuen que haurien pogut aprofitar el conflicte per obrir el debat públic sobre els residus i mostrar les causes i conseqüències d'un determinat model. Se n'adonen que, quant a recollida selectiva i conscienciació de la gent, hi ha hagut una evolució positiva, però, "ens queda un llarg recorregut; només el 30% dels residus de Rubí es recullen selectivament".

A Rubí s'han fet diferents iniciatives de prevenció de residus: la reducció de safates de plàstic en els mercats, repartiment de bolquers reutilitzables, cursos d'apren a reparar el teu ordinador, hi ha una bodega on reutilitzen les ampolles d'aigua i llet, a les escoles es té en compte el malbaratament alimentari, etc. Però, també hi ha hagut intents fallits: es va proposar declarar-se poble sense embalatges d'un sol ús, però, des de l'equip tècnic de l'ajuntament no es va veure factible, es va voler implantar el sistema de SDDR, però, es va aduir que hi hauria "turisme d'envasos" i que això havia de ser una aposta de país. Tampoc s'ha implementat el sistema porta a porta perquè es creu que serà una mesura impopular...

En aquest sentit, pensen que només es duen a terme les petites iniciatives i no es prenen mesures estructurals de gran calat. Unes iniciatives que només fan els més conscienciats i de bona voluntat i que tampoc representen grans canvis (perquè ho fan un percentatge massa petit de persones).

² Aquí es refereix a que sense un marc de decisió clar i en sintonia amb les noves tendències, no és possible sustentar certes decisions en relació a la gestió dels residus. Per exemple, es diu: "si has de decidir on posar una instal·lació no desitjada has de tenir una estratègia de país molt clara i has de poder argumentar-ho, compensar..." (Com. Pers). En aquesta mateixa lògica, el Parlament, a instàncies de la Plataforma Residu Zero, ha aprovat una moratòria a la incineració mentre no s'aprovi aquesta nova llei-marc.

³ Per exemple, es parla de fomentar plantes de compostatge agrícola i descentralitzades (un model que és majoritari a Àustria i alguns Lands d'Alemanya).

Debats:

- **El dilema sobre què prioritzar en la política de planificació i gestió dels residus:** resoldre els problemes immediats de l'existència de residus o definir com volem el futur? Impulsar canvis estructurals en la producció i el consum o iniciatives locals de reutilització i reciclatge? Assegurar l'autosuficiència en la gestió de residus (capacitat tecnològica i física per fer front als volums previstos) en una escala més global o més local?

Reptes:

- Abordar simultàniament i de manera equilibrada l'aposta ferma per un nou paradigma i la gestió justa de les conseqüències del model vigent.
- Ampliar l'impacte i abast de les iniciatives de reutilització en l'àmbit domèstic i social (escoles, restauració, esdeveniments culturals...).
- Augmentar les mesures que incideixin en les pautes de producció i consum del teixit econòmic (estratègies d'ecodisseny, simbiosi industrial, desmaterialització...).
- Imaginar una relació amb els residus-recursos més fluida i natural, que permeti tractar la qüestió de manera més comunitària i integrada en el dia a dia.
- Identificar quins són els motors de canvi específics que cal activar per poder fer aquesta transició en la cultura del residu de la manera més eficaç i integradora.
- Preveure l'arribada i el tractament de nous residus o, de residus que ara són minoritaris, però , que no ho seran en un futur (com, per exemple, les plaques solars, les bateries de cotxes elèctrics... fruit de la transició energètica).

La participació d'altres sectors econòmics en la gestió dels residus

S'observa que les opcions de disposició final i de valorització energètica per al rebuig secundari recau, en nombroses ocasions, en sectors econòmics que no estan directament relacionats amb els residus. Tal com hem vist, molts casos de conflictes d'abocador estan vinculats al rebliment d'argileres i canteres (Elena, Can Fatjó dels Aurons, Can Carreres, Can Balasc, Pedrera Berta...). I, en el cas de la valorització energètica, hi ha el de la cimentera de Montcada i Reixac on es cremen, o es volen cremar, CDR (Combustibles Derivats de Residus⁴). Fora d'àmbit, però, també seguint la mateixa lògica, està el cas de Juneda, en el que es preveu tractar els purins amb els residus com a combustible⁵.

⁴ Els CDR són petits materials de tota mena (plàstics, cautxú, metalls, pneumàtics...): rebuig heterogeni que no s'ha pogut extreure en el pretractament en els ecoparcs.

⁵ El projecte Nova Tracjusa (a Les Garrigues) és una planta de tractament de purins que preveu la gasificació de residus com a substitut del gas natural. Un conflicte que comença en 2016 i que continua en aquest 2020. Com a actors contraris al projecte hi ha la plataforma Aturem la Incineradora a Juneda , el Consell Comarcal, ajuntaments, JARC, veïns, etc. Per a més informació: https://www.ara.cat/terresdelleida/Nova-Tracjusa-posa-guerra-Garrigues_0_2389561027.html.

Aquesta pràctica genera diverses incògnites i alguns potencials problemes. Per exemple, *no sempre està clara la relació entre aquests sectors i la política de residus*. Certament, en el Prefincat20 es diu que per a dipòsits controlats s'utilitzin zones degradades per activitats extractives, sempre que es compleixin els requeriments tècnics de l'activitat i els requisits de protecció ambiental i la salut de les persones (p.93). Però, a nivell legislatiu i administratiu sembla que no hi ha un plantejament conjunt entre la política de restauració per activitats extractives i la política de residus. Si mirem les prescripcions de la Generalitat per a la restauració d'activitats extractives⁶ només hi ha dos casos en els que es podrien emprar residus: 1) en casos en que cal recuperar morfologies primitives es pot utilitzar de manera controlada materials d'aportació tals com runes i enderrocs inerts, i 2) compost de la fracció orgànica del residu, per la qual s'exigeix la verificació de la seva qualitat.

En el cas de les cimenteres i valorització energètica, no apareix expressada aquesta vinculació en els documents oficials, tot i que es contempli i s'estigui estudiant promoure aquesta opció a nivell general. Es diu que no es preveu la necessitat d'ampliar el nombre d'instal·lacions d'incineració a Catalunya i es parla de l'ús de combustibles derivats de residus (CDR/CSR) com a substituïts de combustibles fòssils en determinats processos productius (Prefincat20, p.24). Però, no s'especifica a quin tipus de processos productius ni a quin sector industrial es refereix.

Amb aquesta manca de definició conjunta, es corre el perill de decidir la localització dels residus, en funció de si en el territori hi ha activitats extractives sense restaurar o indústries disposades a utilitzar-los com a combustible. O, dit d'una altra manera, en funció de si hi ha promotors privats que vulguin activar la seva capacitat d'acollir residus. Enlloc de seguir uns criteris globals, estratègics i justos a nivell territorial, podem acabar prenent decisions entorn a la gestió dels residus massa finalistes, particulars i en funció de l'oferta.

De fet, l'abocador de Can Balasc de Rubí ha rebut l'aprovació per part de la Generalitat quan, aparentment, no hi ha necessitat estructural que ho justifiqui. En el Prefincat20, malgrat haver-se constatat la disminució de les capacitats disponibles en els dipòsits controlats de la RMB, no es preveuen dèficits territorials importants que "impliquin una possible autorització immediata d'un nou dipòsit" (p.124)⁷. Una aprovació que es realitza, a més, en un municipi en el que l'obertura d'aquesta instal·lació seria la tercera d'aquestes característiques.

⁶ http://mediambient.gencat.cat/es/05_ambits_dactuacio/empresa_i_produccio_sostenible/restauracio_dactivitats_extractives/

⁷ A més, com a criteri per decidir la necessitat de nous abocadors, es diu que només es podrà fer un nou abocador si el número de dipòsits no arriba al mínim establert o no es té la capacitat mínima de disposició del territori (el que no succeeix actualment). I que sempre es prioritzarà la millora o ampliació de les existents que els nous emplaçaments. A la vegada, s'ha de justificar convenientment el dèficit de capacitat en una determinada agrupació territorial per poder considerar necessària una actuació concreta (Prefincat20, p.91).

Rubí, els abocadors i les activitats extractives

A Rubí s'ha evidenciat que el negoci d'extreure materials del subsòl (interès miner) continua amb el negoci de la deposició de residus. Tenen l'exemple de Can Carreres i Can Balasc, però, altres casos potencials. La deixadesa en el seguiment i control dels programes de restauració (amb activitats sense llicència, amb explotacions abandonades que no apliquen els programes...) fa que hi hagi una disponibilitat potencial d'instaurar-hi un abocador. I una oportunitat d'especulació i negoci per part d'aquestes empreses.

Per revertir aquesta tendència, l'Ajuntament de Rubí, i també, gràcies a la pressió social, aprova al 2016 un Pla Especial Urbanístic de regulació d'activitats extractives que blindava la creació de nous abocadors com a rebliment d'antics espais d'extractives i que delimita quins criteris cal aplicar a l'hora d'aprovar noves llicències d'extractives en el cas que s'hi presentin (<http://ptop.gencat.net/rpucportal/AppJava/cercaExpedient.do?reqCode=veureDocument&codintE xp=271771&fromPage=load>).

Aparentment, aquest Pla ha quedat anul·lat per una sentència del TSJC arran del contenciós administratiu presentat per l'empresa. Per tal d'evitar que Rubí es quedi sense la cobertura de restauració ambiental o amb terres netes d'aquests indrets i exposat a la creació de nous abocadors en un futur (actualment, tenen 2-3 forats d'extractives sense resoldre de les dimensions de Can Balasc), l'Ajuntament ha interposat dos recursos de cassació davant del Tribunal Suprem i el TSJC (<https://www.rubi.cat/ca/actualitat/noticies/l2019ajuntament-presenta-recurs-de-cassacio-al-suprem-i-al-tsjc-contra-la-sentencia-que-declara-nul-el-pla-d2019extractives>).

Debats:

- **La idoneïtat d'introduir nous processos i actors en la gestió actual dels residus i, en tot cas, sota quines condicions s'haurien d'incorporar.** Estan preparats aquests nous sectors per a fer una gestió adequada dels residus? És lícit premiar o incentivar certes activitats productives sense un debat públic específic? S'haurien de tractar de la mateixa manera els consumidors d'energia (per a produir) o de materials (per a reomplir) que qualsevol dels altres gestors de residus (tractament, reciclatge, reutilització)? Fins a quin punt cal que la gestió de residus sigui un negoci lucratiu i no tan sols una activitat econòmicament sostenible?

Reptes:

- Fer una reflexió de fons sobre la idoneïtat d'utilitzar determinats sectors econòmics com a gestors de residus i, si s'escau, determinar conjuntament com integrar-los en la política i planificació de residus.
- Tenir clar com a societat quina orientació volem donar a les activitats extractives que tenim en el nostre territori, preguntar-nos quan cal i com s'ha d'extingir aquesta activitat i què es vol fer en els espais en "desús".
- Decidir l'autorització d'un abocador, en base a una estratègia prèviament establerta i consensuada que li doni coherència global. Tenint en compte tant les especificacions legals que ha de complir com a instal·lació com la seva necessitat i sentit.

El cicle dels residus i els diferents processos implicats

Podem dir que el cicle dels residus comença amb l'extracció de materials, la producció i el consum, segueix amb la generació de residus i la seva recollida i transport, i finalment acaba amb el seu tractament i la seva recuperació i/o rebuig. Tradicionalment, es posava l'èmfasi en la recollida i eliminació dels residus. Després es va posar el pes en la recollida selectiva, el tractament i la recuperació. I avui en dia, a aquesta preocupació s'hi afegeix l'atenció per a la producció i consum. Un visió global de tot el cicle que és fonamental per a poder comprendre la problemàtica dels residus.

A nivell públic es parla principalment de la recollida selectiva i, bàsicament, les instàncies locals i metropolitanes posen el focus en la seva millora. Des d'aquí es transmet que la recollida selectiva és la peça clau de tot el cicle dels residus; si aquesta és elevada i funciona bé, es dona un canvi substancial en tot el cicle. Sobretot, si és elevat el percentatge de matèria orgànica (el FORM). Es dediquen els esforços a assolir els objectius europeus de recollida selectiva (el 55% per al 2025) i es promouen sistemes d'individualització que interpel·len al ciutadà. El sistema "porta a porta" és el més conegut i valorat pels seus resultats, però, també s'està treballant en els contenidors intel·ligents per a zones urbanes d'alta densitat.

El predomini discursiu que acompanya a aquestes mesures (tan necessàries) sol eclipsar què succeeix després amb aquests residus (per exemple, quin és l'eficiència real de recuperació), i quins són els límits de la pròpia recollida selectiva i actuació del ciutadà (per exemple, productes en el mercat de difícil separació o d'un sol ús, excés d'embalatges...). En aquest sentit, alguns col·lectius pensen que "si no es posa el pes en la producció, la recollida selectiva és una enganyifa col·lectiva".

En qualsevol cas, *la conceptualització del cicle en la seva globalitat ajuda a poder tenir una traçabilitat de tot el procés*. Per a una instal·lació específica podem saber proporcions. Per exemple, pel Centre de Tractament de Residus del Vallès Occidental⁸ passen (Com. Pers.): un 10% de material que es pot reciclar (plàstic, alumini, ferro...), un 40% de matèria orgànica amb la que es fa un bioestabilitzat⁹, i un 50-55% de rebuig heterogeni d'allò que no es pot extreure que va abocador (o a incineració). Però, es fa un seguiment de principi a fi de cadascun dels residus que es recullen? Coneixem quins són els fluxos residuals i la millor manera de tractar-los? Es sap quins materials de la resta i en quin percentatge són els que acaben inevitablement com a rebuig secundari? O quina quantitat de material recuperat torna efectivament al cicle productiu?

En general, és una tasca àrdua aconseguir dades concretes per cada un dels fluxos de materials i els diferents processos implicats, poder acarar les diferents fonts d'informació, aclarir-se amb

⁸ Els balanços de materials que entren en un ecoparc són molt similars a tots perquè vénen d'un mateix model de consum.

⁹ Aparentment, aquí s'haurien de restar les pèrdues de procés per humitat, que segons les dades que surten al Prevoc (<http://www.residusvalles.cat/prevoc20/>) per 2015 seria d'un 22%.

la nomenclatura... la complexitat és gran, no sempre hi ha suficient seguiment i transparència, hi ha molts actors implicats, etc.

Quines altres qüestions s'han detectat?

- *En el còmput de costos, el nombre de contenidors i el transport dels residus (per exemple, les distàncies interurbanes entre les plantes de tractament i els contenidors, o entre aquests i les bases dels vehicles) són qüestions prou significatives. Tot i així, és una qüestió poc comentada i sembla quedar relegada davant d'altres criteris (tipologia de residus, disponibilitats de disposició, etc.).*
- *Cap instal·lació o procés està exempt de problemes; no tan sols és important la pròpia tecnologia sinó també com se'n fa ús. Per exemple, en principi, les plantes de compostatge no generen problemes, però, si no està ben airejada, si no poses garanties perquè la matèria orgànica estigui ben separada o si tractes d'economitzar la base troncal de la pila i l'augmentes..., generaràs anaerobiosis o olors.*
- *Malgrat la voluntat d'augmentar el percentatge de recollida selectiva, no es parla del sistema dipòsit-devolució-retorn (SDDR). És una pràctica ben valorada a nivell europeu¹⁰ i que funciona a diversos països. A més, l'any 2013 es va dur a terme una prova pilot a Cadaqués¹¹ que evidenciava l'alta acceptació dels comerços i dels ciutadans a instaurar aquest sistema de gestió d'envasos i els bons resultats obtinguts. Per què no s'instaura o es segueix estudiant?*
- *Els impactes de l'abocament en dipòsit controlat són coneguts i compartits, al igual que la voluntat de relegar aquesta opció a la darrera posició. Tot i així, segueix sent on van principalment els residus (representa un 37% del total a Catalunya¹²), es compta amb que es mantingui la seva disponibilitat¹³ i es segueix autoritzant l'obertura d'abocadors (com el de Can Balasc a Rubí).*
- *No totes les solucions tecnològiques resulten exitoses i es prudent assegurar-se'n dels seus resultats (també a llarg termini i en la pràctica real) abans d'aplicar-ho de manera generalitzada. Tenim l'exemple del sistema de "bales de residus inertitzats"¹⁴ que, malgrat es va considerar una bona opció en el seu moment, perquè havia d'evitar els efectes adversos dels abocadors (olors, lixiviats...), avui en dia aquest sistema ja no es considera una opció de disposició. I segueix generant problemes.*

¹⁰ Tal com declara el Comissari Europeu Janez Potočnik: "Els sistemes de Retorn s'han mostrat molt eficients per a aconseguir alts nivells de separació en origen, reciclatge i reutilització. La importància dels SDDR creixerà en el futur, sobretot per a recuperar fluxos de residus específics que continguin materials poc comuns, valuosos o contaminants" (Informe final, "Cadaqués retorna", Juliol 2003).

¹¹ El projecte d'implantació temporal del SDDR a Cadaqués és impulsat per l'Agència de Residus de Catalunya (ARC), l'Associació Retorna i la Fundació per a la Prevenció de Residus i el Consum Responsable (FPRC), per a estudiar instruments que puguin complementar el SIG actual.

¹² Memòria de l'Agència de Residus de Catalunya, 2018. p. 55.

¹³ En el Premet25 (per a l'AMB) es veu com el % de residus que van a Dipòsit Controlat no varia. Fins i tot augmenta lleugerament del 33% de 2016 al 35% de 2020 (p.46).

¹⁴ Aquest sistema es va dur a terme com a prova pilot (any 2005) al dipòsit controlat de la Vall d'en Joan (Garraf) i a la pedrera Vallensana (Badalona). I es va considerar que tenia resultats molt positius a l'hora d'utilitzar la fracció rebuig-resta d'ecoparc com a material per a restauracions ambientals.

- *En el calaix de la valorització energètica de residus, hi ha moltes realitats i conceptes diferents, que no sempre aconseguen el seu propòsit.* En la valorització energètica s'inclou la incineració clàssica, l'ús de combustibles derivats de residus (CDR/CSR) i l'aprofitament de biogàs de residus orgànics. La valorització tèrmica en incineradores és la principal, però cal convertir-les perquè siguin realment sistemes de valorització segons els criteris que defineix la Directiva Marc (98/2008/CE) (prefincat20, p.24). Es sap que el rendiment del pas de calor a energia elèctrica és baix i que cal incentivar la valorització material. Per això, alguns sectors tècnics busquen implementar nous processos per aprofitar els fums i fer un altre producte com l'etanol, metanol, hidrogen (Com. Pers).

El Vallès Occidental i els reptes tecnològics entorn la gestió del rebuig.

En el Vallès Occidental hi ha diferents casos en els que s'evidencia l'impacte del rebuig en les persones i en el medi natural. En alguns, s'evidencia el que ja es sap, en altres es posa el crit d'alerta. I, en la majoria d'ells, es critica l'excés de confiança que sovint es té en les solucions tecnològiques per minimitzar aquests impactes.

Pel que fa al abocadors de la comarca, és senzill detectar els impactes socials, ambientals, paisatgístics i territorials que aquests provoquen durant la seva preparació i ompliment. I els reptes post-clausura (estricte control i manteniment, gestió sostenible de la seva restauració...). Però, a més, hi ha exemples paradigmàtics d'altres problemàtiques com:

- *La perillositat dels residus i la problemàtica dels sòls contaminats.* L'abocador clausurat de Can Planes a Cerdanyola és un exemple. Un abocador en el que s'hi van estar posant residus de tota mena durant 30-40 anys i en el que es vol construir. Per evitar els problemes que se'n poden derivar es preveu fer una pantalla d'enginyeria que pari la dispersió dels lixiviats cap als habitatges (Com. Pers.). No es declara sòl contaminat, perquè això obligaria a descontaminar-lo, i la gestió és molt complexa (els residus estan barrejats, alguns poden tenir una alta toxicitat, són volums molt grans, té un cost molt elevat...).
- *El fracàs de certes fórmules d'abocament.* El cas de l'argilera Elena a Cerdanyola amb una important fuga de biogàs i l'enfonsament del terrenys és un bon exemple de la poca efectivitat del sistema de "bales de residus inertitzats". Es posa en dubte el sistema pel percentatge de matèria orgànica que encara existeix i l'actuació dels gestors privats. Tot i així, mentre això succeeïa, encara hi havia instàncies públiques que ho defensaven¹.

Pel que fa a la incineració, la situació no és tan evident. Aparentment, no hi ha incineradores a la comarca i per tant, cap gestor de residus que empri la incineració. De totes maneres, el conflicte de la cimetara de Montcada i Reixac ens avisa d'un nou repte entorn a la incineració de CDRs o bioestabilitzat que surt dels ecoparcs. S'han demostrat els efectes perjudicials sobre la salut de les incineradores, tot i així no s'aplica el Principi de Precaució en noves instal·lacions com les fàbriques de ciment. Unes fàbriques que, segons els seus detractors, tenen una difusió massiva molt gran.

Debats:

- **Sobre qui ha de recaure la responsabilitat de la prevenció i gestió de residus.** Té sentit la recollida selectiva sense una responsabilitat del productor? Estem posant tota la pressió en l'administració local i en la població, actors que no sempre tenen suficient capacitat per fer-ho? De qui és la responsabilitat quan cal descontaminar sòls o buidar un abocador il·legal?
- **Quina és la millor manera de reduir l'impacte de la fracció resta.** Amb el benentès que tothom està d'acord en que s'ha de treballar perquè aquesta fracció sigui la menor possible, no està clar com s'ha de procedir amb el rebuig resultant. S'ha de confiar en el R+D+i per millorar els processos que es duen a terme a les plantes de tractament o per aconseguir abocadors de tercera generació? Quin abocament o quina incineració seria òptima durant aquest procés de transició? Fins a quin punt es poden millorar els processos d'incineració i les instal·lacions per evitar el seu impacte ambiental? Hem de debatre el paper dels residus com a font d'energia?

Reptes:

- Tenir una visió global i completa del cicle dels residus, tenint en compte les seves interrelacions i aglutinant la informació i experiència que tenen els diferents actors implicats (administracions, concessionaris, ciutadans, productors...).
- Que en el discurs entorn a la recollida selectiva també s'incloguin els altres processos implicats en la gestió dels residus (producció-consum, recuperació, disposició, etc.).
- Augmentar la traçabilitat quant al flux de materials i el seu seguiment més enllà de les plantes de tractament selectiu. I fer públiques les dades.
- Aconseguir un repartiment equitatiu de responsabilitats entre els diferents sectors de la societat.
- Canviar la mirada cap al cicle dels residus i conceptualitzar-los com a recursos i materials en diferents estats de transformació i aprofitament.

La governabilitat en la prevenció i gestió dels residus

En la prevenció i gestió dels residus hi participen diversos actors amb diverses característiques i rols (tal com es veu en la pàgina 5). De manera simplificada, podem dir que les competències en l'estament públic són administrativament clares en els seus diferents nivells jeràrquics. Pel que fa al paper dels concessionaris que gestionen els residus es defineix en els plecs del contracte establert. Els productors queden, essencialment, vinculats a través dels Sistemes Integrats de Gestió, cadascun dels quals té el seu propi conveni de col·laboració amb l'Administració. I als ciutadans se'ls demana un consum responsable i la separació selectiva dels seus residus.

No obstant, aquesta configuració, ni és tan clara ni senzilla, ni està exempta de reptes:

- *El rol dels organismes supramunicipals de gestió de residus és fer-se càrrec del tractament, mentre els ajuntaments s'encarreguen de la recollida. Una funció que ha convertit aquests organismes públics en entitats tractadores de caire tècnic i administratiu (construcció, gestió, manteniment i control de plantes...) poc procliu a emprendre accions més "softs" (campanyes, suport a ajuntaments...) i/o a liderar el canvi del model de residus. Això ha portat a una governabilitat tranquil·la dins d'aquests organismes: no hi ha conflicte polític perquè són aspectes molt tècnics i pràctics (aprovar el pressupost, els preus públics...) i els ajuntaments tenen molta autonomia (Com. Pers). No obstant això *comença a canviar*. Hi ha organismes, com l'AMB¹⁵, que estan prenent un rol més actiu en la definició i implementació de plans de gestió colze a colze amb els ajuntaments. A més, es habitual la coordinació entre aquests organismes per poder fer l'explotació de les plantes (la seva gran envergadura ho obliga). I es detecta un cert anhel per poder incidir més en certes variables de la seva feina (preus dels materials, cànons, circumstàncies de partida...).*
- *La relació públic-privada en el sistema de concessions necessita una renovació. Des dels organismes públics de gestió (com pers.) s'evidencia que la gestió dels residus va canviant (prioritats, objectius...) i que el que es va acordar amb el concessionari fa 15 anys no té perquè ser vàlid a dia d'avui. En aquest sentit, es demana repensar el sistema de concessions per tal que permeti flexibilitzar allò que un dia es va pactar i la faci més adequada a les necessitats de seguiment i gestió quotidianes. Una flexibilització que requereix relacions de confiança entre agents.*
- *Es demana que s'ampliï la responsabilitat ampliada del productor, més enllà dels sistemes SIG actuals. I es posa en dubte que aquests sistemes SIG siguin els més adequats. El cas d'Ecomebes¹⁶ és el més anomenat. Es reconeix que empreses com Coca-cola els interessa utilitzar envasos d'un sol ús perquè és un model de distribució barat, al igual que la matèria primera que utilitzen (polietilè). I que són ells mateixos els que estableixen el preu que ha de pagar cada productor en funció dels costos que té Ecoembes i els preus-volum de cada material que es ven. La principal crítica que es fa a aquest sistema és que fomenta la segregació per producte (l'envàs) i no per material, i que mentre l'Administració no reguli els preus que s'han de pagar pels residus, al sistema li seguirà interessant que arribin com menys envasos millor al contenidor groc. A més, tal com posa de manifest l'estudi fet per Greenpeace, aquest sistema es considera un monopoli difícil de controlar¹⁷.*

¹⁵ L'AMB té certes peculiaritats en relació a altres organismes supramunicipals de gestió: 1) no és un consorci, per tant, té una estructura orgànico-administrativa diferent, 2) rep directament les taxes de residus dels ciutadans i 3) té una representació política en l'executiva dels diferents grups municipals.

¹⁶ ECOEMBES és una empresa sense ànim de lucre que dona resposta a les obligacions que hi ha a la Llei d'envasos, en la qual s'obliga al productor a fer-se càrrec (recollida i tractament) dels envasos (residus dels productes) que posa en el mercat. En aquesta empresa estarien totes les empreses que posen productes envasats.

¹⁷ <https://es.greenpeace.org/es/sala-de-prensa/comunicados/ecoembes-miente/>

- *Els ciutadans no són únicament generadors de residus, sinó també receptors de les externalitats* de la seva existència i conseqüències dels seus sistemes de gestió, com mostren els conflictes aquí anomenats.

Però, més enllà d'aquesta realitat, alguns agents desitgen *augmentar la governança* (és a dir, una governabilitat més fluïda i horitzontal) i una certa redefinició de rols:

- Alguns ajuntaments no consideren suficient la seva participació en les decisions estratègiques sobre residus. De fet, més enllà d'iniciatives puntuals de participació - com el procés per a la redacció de l'Avantprojecte de Llei de prevenció i gestió de residus¹⁸ - són els organismes supramunicipals de gestió els interlocutors amb l'ARC ("l'ARC no es relaciona amb els ajuntaments" (Com. Pers.)). També, es senten "l'últim mono" (com. Pers.) quan s'han de prendre decisions concretes que afecten al seu municipi (per exemple, a l'hora de decidir l'autorització d'obertura d'un abocador).
- Les Plataformes, associacions ciutadanes i/o de veïns que s'han mobilitzat per fer sentir la seva veu en els conflictes citats, expressen les dificultats que tenen a l'hora d'intervenir en l'arena pública i en els processos legals-administratius vinculats.

I en el dia a dia d'aquesta governabilitat es demana millorar:

- *La transparència en la presa de decisions.* És a dir, evidenciar i clarificar quins criteris de decisió s'han tingut en compte i per què. I qui acaba prenent aquestes decisions. Per exemple, en el Prinfrecat20 s'estableixen els criteris de localització dels abocadors (p.93), però, si ho contrastem amb les condicions que es tenen a Can Balasc (Rubí); no es compleixen ni la distància a nuclis habitats ni es justifica adequadament la seva compatibilitat amb els valors naturals i paisatgístics. Potser aquest document aprovat al 2018 no és vigent per a demandes ja en tràmit? Potser predominen els criteris privats (interès empresarial)? On es justifiquen els criteris ambientals, social i de salut? I per què no es té en compte que en aquest municipi ja hi ha altres abocadors (criteri d'equilibri territorial)?
- *El rendiment de comptes.* És a dir, que cada actor del cicle de residus compleixi els seus drets i deures i, informi convenientment de la seva activitat. S'entén que tant les instàncies públiques com les privades treballen de bona voluntat per al bé comú. En tot cas, s'espera que siguin les administracions públiques les que evitin i revertixin totes aquelles irregularitats o il·legalitats que puguin efectuar els agents privats. El tema clau és que hi hagi una bona fiscalització pública (que no es senzilla donada la complexitat del sistema) i una bona col·laboració públic-privat, perquè el privat també estigui disposat a fer les millores que es proposen des de l'administració. D'altra banda, es troba a faltar que es publiqui la informació sobre el seguiment formal que fa l'administració (inspeccions periòdiques, informes sol·licitats...) i, es critica, que massa sovint la informació s'obté per indicis i observació directa per part dels ciutadans.

¹⁸ <https://participa.gencat.cat/processes/llei-prevencio-gestio-residus>.

- *El diàleg entre les diferents postures polítiques.* Hi ha desavinences entre els diferents estaments públics sobre quina política de residus és la més adequada (o sobre les decisions que cal prendre al respecte). Una sana pluralitat que necessita un espai de diàleg que ens ajudi com a societat a prendre acords i avançar. Per exemple, alguns ajuntaments comencen a posar en dubte que el reblliment d'extractives amb residus, sigui una bona solució de recuperació d'aquests espais, però, tot i que així el Departament de Territori i Sostenibilitat (DTS) segueix autoritzant-ne l'obertura. El Parlament aprova una resolució que estableix una moratòria a nous projectes d'incineració de residus i el DTS diu que no la pot aplicar¹⁹.

Rubí, el sector social i la governabilitat

La percepció del moviment social implicat en conflictes socioambientals sol ser bastant similar. Com ens explica una de les persones entrevistades:

“1) El conflicte comença amb un interès privat que demana fer una actuació, 2) una actuació que sol ser una instal·lació no gaire ben vista per la població. A més, 3) es dona una tramitació opaca, amb poca informació, es va per la porta del darrera, 4) Hi ha una connivència de l'Administració, la local perquè és el territori on es col·loca i l'autonòmica perquè és la que acaba avalant l'autorització, 5) S'aplica una política de fets consumats, els interessos privats tiren pel dret (a Rubí no tenen encara els permisos, però, ja tenen preparat un dipòsit impermeabilitzat, una bassa per a lixiviats, els accessos preparats). Hi ha 6) processos judicials eterns i massa costos perquè els pugui assumir el moviment social (per exemple, recórrer les decisions administratives els costarà 12.000 € en tres anys per pagar l'advocat. A part de processos judicials que són impossibles, com fer un recurs de cassació). I 7) igual que altres conflictes, el moviment social hem patit menyspreu, manca d'informació, desgast personal...”.

La sensació és que impera una governació vertical en la que hi ha unes estructures massa poderoses i llunyanes sobre les que poder incidir. Alhora, pensen que hi ha un descontrol en la defensa del bé comú; s'ha denunciat en in comptables ocasions el trànsit de camions que superen la longitud permesa, abocaments de deixalles il·legals en abocadors ja clausurats, abocadors incontrolats sobre els que es fa la vista grossa, no es té en compte que l'empresa que vol obrir Can Balasc té una trajectòria d'irregularitats, etc..

Per altra banda, es senten satisfets amb la participació veïnal, comptant el que aconsegueixen altres iniciatives a Rubí. Tot i així, el nombre i nivell d'implicació dels ciutadans segueix sent un aspecte a millorar per guanyar governança en la gestió de residus.

¹⁹ Una cosa similar succeeix a Juneda. La comissió de medi ambient del Parlament de Catalunya aprova una proposta de resolució que insta el Govern a “no impulsar les plantes de tractament de purins que vulguin utilitzar la combustió tèrmica, inclosa la gasificació, de residus municipals, industrials o els seus derivats”. Però, al 2017 el DTS fa el primer pas per a la tramitació del projecte de Nova Tracjusa,

Debats:

- **Quin model de gestió público-privada és el més adient en la prevenció i gestió de residus.** Com ha de ser la relació entre les entitats metropolitanes de tractament i els concessionaris privats? Com hauria de ser el marc contractual que regeix aquesta mena de concessions per caminar cap a un nou model de residus? Cal que la titularitat sigui pública per a millorar el control i mantenir la coherència en les decisions? Com es pot guanyar confiança en aquestes relacions i en la que deposita la ciutadania? Quin paper ha de tenir l'Administració en la gestió dels residus que fan els productors (per exemple, sistemes SIG)? Cal establir també noves lògiques en els convenis de col·laboració?
- **Quins són els criteris més adequats a l'hora de decidir què es fa amb els residus.** Hi ha opinions contraposades i diverses sobre què tecnologies i processos són els més adequats. També sobre com decidir les intervencions concretes i la seva localització. Hauríem d'incorporar perspectives/avaluacions multicriteri? Com compaginar els criteris dels agents locals amb els més globals/metropolitans? Cal establir criteris universals i també context-específics?

Reptes:

- Visibilitzar l'estructura de governabilitat que hi ha; canals de comunicació i participació, mecanismes legals i administratius, procediments polítics de presa de decisions, actors i rols, etc.
- Augmentar l'empatia entre els diferents agents implicats i els espais de trobada entre ells (superant la centralització actual de la xarxa de relacions, la comunicació mediatitzada i la desconeixença mútua).
- Aconseguir una participació equànime en la definició de la política de gestió de residus.

Les similituds i la diferenciació territorial

La problemàtica dels residus és molt similar arreu de la RMB, bàsicament, perquè sorgeix d'un mateix model de consum i producció, i prové d'una mateixa lògica de gestió. Ara bé, sí que hi ha *diferències* que val la pena citar:

- *En relació als plans de recollida selectiva.* Aparentment, en la Catalunya metropolitana hi ha una instauració menor de sistemes individualitzats de recollida com el "porta a porta" que no pas en determinades zones més rurals²⁰. Però, també, en les mateixes àrees metropolitanes hi ha diferències quant al sistema més adequat, depenent del grau de densitat de població i l'entramat urbanístic. Per exemple, per l'AMB tindriem d'una banda, Santa Coloma, Hospitalet, Badalona, Barcelona, Sant Adrià i Cornellà... i

²⁰ <https://www.portaaporta.cat/ca/index.php>

de l'altra municipis que tenen més espai, eixamples amb voreres més amples... Igualment, l'èmfasi que es posa en la recollida selectiva en relació al pre-tractament de residus és diferent segons l'organisme supramunicipal que ho gestiona (per exemple, AMB vs. Consorci del Vallès Occidental).

- *En relació a qui rep les externalitats que genera el model actual de residus.* Les localitzacions de les instal·lacions de residus més problemàtiques (com abocadors i incineradores) estan en territoris periurbans que tenen disponibilitat d'espais d'acollida de residus o en territoris amb grans indústries, que estan ben comunicats a nivell logístic, i que tenen menys capacitat de resposta i d'organització social. Una distribució que, en determinats casos, mostra una clara concentració territorial, com seria el cas de Rubí que té tres abocadors aprovats²¹ i 10-12 possibilitats més, i el cas de Montcada i Reixac que té una incineradora tancada (la de La Ferreria), un Ecoparc en funcionament i una fàbrica de ciment que crema residus²². Sobre qui rep les externalitats també és interessant constatar que aquestes no es limiten al municipi que té la instal·lació (no compten els límits administratius). Per exemple, en el cas de queixes per males olors pot ser que siguin majors en els municipis colindants que en el propi de la planta²³.

Reptes:

- Tenir en compte la diversitat territorial (quant a teixit urbà, model socioeconòmic, orografia, propostes de segregació de residus...) en la definició de la política i planificació dels residus, i poder identificar comportaments i situacions diferents que permetin modular els esforços i les estratègies.
- Evitar el desacoblament entre producció i tractament (és a dir, aproximar els pols generadors de deixalles amb els pols de gestió d'aquestes) per tal d'equilibrar territorialment el gaudi del consum amb l'assumpció de les seves conseqüències.
- Mapejar els diferents impactes de la gestió dels residus (olors, contaminació de sòls, problemes topogràfics, contaminació de l'aire, trànsit de camions, impacte paisatgístic...) per tal de visibilitzar el grau de justícia ambiental.
- Conèixer el tràfic de residus que hi ha cap a altres països (rutes, volums, preus, dinàmiques socioeconòmiques...), incorporar aquests fluxos d'exportació en l'anàlisi català del cicle dels residus i preveure la seva progressiva reducció²⁴.

²¹ Abocador de Can Carreres amb residus de tipus II (ja clausurat), el de Can Balasc amb residus de tipus II (recentment autoritzat) i l'abocador de runes i residus de la construcció de Can Canyadell.

²² El cas de la concentració de cimenteres al Baix Llobregat també és significativa: de les 6 que hi ha a Catalunya, tres estan en aquest territori: Sant Feliu, Pallejà, i Sant Vicenç dels Hort.

²³ És interessant constatar que en el cas de l'Ecoparc de Montcada, les olors les reben els de Ripollet. I pel cas de l'Ecoparc 4 (Hostalets de Pierola) les queixes per olor es donen en el municipi de Masquefa.

²⁴ Es comenta que actualment, part dels problemes que es tenen amb els preus del vidre i del paper és perquè hi ha molts països que n'han deixat d'admetre com per exemple, la Xina i la Índia. En aquest sentit, s'alerta del perill de substituir aquestes destinacions per països que no estan estructurats i es creïn unes pseudo-màfies que visquin d'aquests residus.

La problemàtica dels residus a la RMB (TAULA RESUM)			Conflictes vigents
ASPECTES CLAU	DEBATS	PROPOSTES-desafiaments	Vallès Occidental
<p>La situació actual i la tendència futura</p> <p>La inèrcia d'un sistema de producció i consum que posa molta brossa en circulació</p> <p>Una determinada conceptualització i estructuració del sistema de gestió dels residus que condiciona les decisions futures</p> <p>Resistència a canviar certs hàbits, processos o condicions actuals</p>	<p>El dilema sobre què prioritzar en la política de planificació i gestió dels residus</p>	<p>Abordar simultàniament i de manera equilibrada l'aposta ferma per un nou paradigma i la gestió justa de les conseqüències del model vigent.</p> <p>Ampliar l'impacte i abast de les iniciatives de reutilització en l'àmbit domèstic i social (escoles, restauració, esdeveniments culturals...).</p> <p>Augmentar les mesures que incideixin en les pautes de producció i consum del teixit econòmic (estratègies d'ecodisseny, simbiosi industrial, desmaterialització...).</p> <p>Imaginar una relació amb els residus-recursos més fluida i natural, que permeti tractar la qüestió de manera més comunitària i integrada en el dia a dia.</p> <p>Identificar quins són els motors de canvi específics que cal activar per poder fer aquesta transició en la cultura del residu de la manera més eficaç i integradora.</p> <p>Preveure l'arribada i el tractament de nous residus o, de residus que ara són minoritaris, però, que no ho seran en un futur (com, per exemple, les plaques solars, les bateries de cotxes elèctrics... fruit de la transició energètica).</p>	<p>Abocador de Collcardús (Vacarisses)</p> <p>Restauració argilera Elena (Cerdanyola)</p> <p>Abocador Can Planas (Cerdanyola)</p> <p>Abocador de Can Cerreras (Rubi)</p> <p>Abocador de Can Balasc (Rubi)</p> <p>Cimentera Lafarge (Montcada i Reixac)</p>
<p>La participació d'altres sectors econòmics en la gestió dels residus</p> <p>No sempre està clara la relació entre aquests sectors i la política de residus</p>	<p>La idoneïtat d'introduir nous processos i actors en la gestió actual dels residus i, en tot cas, sota quines condicions s'haurien d'incorporar</p>	<p>Fer una reflexió de fons sobre la idoneïtat d'utilitzar determinats sectors econòmics com a gestors de residus i, si s'escau, determinar conjuntament com integrar-los en la política i planificació de residus.</p> <p>Tenir clar com a societat quina orientació volem donar a les activitats extractives que tenim en el nostre territori, preguntar-nos quan cal i com s'ha d'extingir aquesta activitat i què es vol fer en els espais en "desús".</p> <p>Decidir l'autorització d'un abocador, en base a una estratègia prèviament establerta i consensuada que li doni coherència global. Tenint en compte tant les especificacions legals que ha de complir com a instal·lació com la seva necessitat i sentit.</p>	<p>Ecoparc-2 (Montcada i Reixac)</p> <p>Altres territoris (no exhaustiu)</p> <p>Planta de tractament de purins amb gasificació de residus a Juneda (Les Garrigues)</p> <p>Ecoparc-4 (Hostalets de Pierola, l'Anoia)</p> <p>Abocador de Vacamorta a Cruïlles (Baix Empordà)</p>
<p>El cicle dels residus i els diferents processos implicats</p> <p>En el càlcul de costos, el nombre de contenidors i el transport dels residus són qüestions prou significatives</p> <p>Cap instal·lació o procés està exempt de problemes; no tan sols és important la pròpia tecnologia sinó també com se'n fa ús</p> <p>Malgrat la voluntat d'augmentar el percentatge de recollida selectiva, no es parla del sistema dipòsit-devolució-retorn (SDDR).</p> <p>Els impactes de l'abocament en dipòsit controlat són coneguts i compartits. Tot i així, segueix sent on van principalment els residus</p> <p>No totes les solucions tecnològiques resulten exitoses i es prudent assegurar-se'n dels seus resultats abans d'aplicar-los de manera generalitzada</p> <p>En el calaix de la valorització energètica de residus, hi ha moltes realitats i conceptes diferents, que no sempre aconsegueixen el seu propòsit</p>	<p>Sobre qui ha de recaure la responsabilitat de la prevenció i gestió de residus</p> <p>Quina és la millor manera de reduir l'impacte de la fracció resta</p> <p>Quins són els criteris més adequats a l'hora de decidir què es fa amb els residus.</p>	<p>Tenir una visió global i completa del cicle dels residus, tenint en compte les seves interrelacions i aglutinant la informació i experiència que tenen els diferents actors implicats (administracions, concessionaris, ciutadans, productors...).</p> <p>Augmentar la traçabilitat quant al flux de materials i el seu seguiment més enllà de les plantes de tractament selectiu. I fer públiques les dades.</p> <p>Aconseguir un repartiment equitatiu de responsabilitats entre els diferents sectors de la societat.</p> <p>Canviar la mirada cap al cicle dels residus i conceptualitzar-los com a recursos i materials en diferents estats de transformació i aprofitament.</p>	<p>Persones entrevistades</p> <p><i>Vinculades al conflicte de Can Balasc (Rubi):</i> Betlem Cañizar Bel, Jordi Simó Boladeres i Mireia Gascón Merlos.</p> <p><i>Vinculades a entitats públiques de gestió de residus:</i> Victor Mitjans Sanz (AMB) i Concha Zorrilla Díez i Albert Planell Saurí (Consorci de Residus del Vallès Occidental)</p> <p><i>Vinculades al món de la investigació i l'activisme entorn als residus:</i> Josep Moner Tomàs (CEPA-EdC)</p>
<p>La governabilitat en la prevenció i gestió dels residus</p> <p>El rol dels organismes supramunicipals de gestió de residus comença a canviar</p> <p>La relació públic-privada en el sistema de concessions necessita una renovació</p> <p>Es demana que s'ampliï la responsabilitat ampliada del productor</p> <p>Els ciutadans no són únicament generadors de residus, sinó també receptors de les externalitats</p> <p>La transparència en la presa de decisions i el rendiment de comptes</p> <p>El diàleg entre les diferents postures polítiques</p>	<p>Quin model de gestió públic-privada és el més adient en la prevenció i gestió de residus</p> <p>Quins són els criteris més adequats a l'hora de decidir què es fa amb els residus.</p>	<p>Visibilitzar l'estructura de governabilitat que hi ha; canals de comunicació i participació, mecanismes legals i administratius, procediments polítics de presa de decisions, actors i rols, etc.</p> <p>Augmentar l'empatia entre els diferents agents implicats i els espais de trobada entre ells (superant la centralització actual de la xarxa de relacions, la comunicació mediatitzada i la desconeixença mútua).</p> <p>Aconseguir una participació equànime en la definició de la política de gestió de residus.</p>	
<p>Les similituds i la diferenciació territorial</p> <p>En relació als plans de recollida selectiva</p> <p>En relació a qui rep les externalitats que genera el model actual de residus</p>		<p>Tenir en compte la diversitat territorial en la definició de la política i planificació dels residus, i poder identificar comportaments i situacions diferents que permetin modular els esforços i les estratègies.</p> <p>Evitar el desacoblament entre producció i tractament (és a dir, aproximar els pols generadors de deixalles amb els pols de gestió d'aquestes) per tal d'equilibrar territorialment el gaudi del consum amb l'assumpció de les seves conseqüències.</p> <p>Mapejar els diferents impactes de la gestió dels residus (olors, contaminació de sòls, problemes topogràfics, contaminació de l'aire, trànsit de camions, impacte paisatgístic...) per tal de visibilitzar el grau de justícia ambiental.</p> <p>Conèixer el tràfic de residus que hi ha cap a altres països (rutes, volums, preus, dinàmiques socioeconòmiques...), incorporar aquests fluxos d'exportació en l'anàlisi català del cicle dels residus i preveure la seva progressiva reducció</p>	